

виразності знову набуде головного чинника та стане пріоритетом його професійності. Все це посилює необхідність та актуальність дослідження духовних засад сучасного актора, які безпосередньо формують його творчу діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербова Н.П. Искусство речи / Н. П. Вербова, О. М. Головина, В. В. Урнова. – М.: Искусство, 1977. – 125 с.
2. Кнебель М.О. Слово в творчестве актера / М. О. Кнебель / [под общей редакцией Н. М. Горчакова]. – М.: Искусство, 1954. – 152 с.
3. Козлянинова И. П. Сценическая речь / И. П. Козлянинова, И. Ю. Промптова. – Москва: ГИТИС, 2000. – 511 с.
4. Кристи Г. Воспитание актёра школы Станиславского / Г. Кристи. – Москва: Искусство, 1968. – 456 с.
5. Куракина К. В. Основы техники речи в трудах К. С. Станиславского / К. В. Куракина. – М.: ВТО, 1959. – 103 с.
6. Курбас Л. Березіль: Із творчої спадщини / Лесь Курбас / [упоряд. і прим. М. Лабінського; Перед. Ю. Бобошка]. – К.: Дніпро, 1988. – 518 с.
7. Литосова М. Профессиональная речь актёра и режиссера (терминологические и нетерминологические словосочетания: учебное пособие) / М. Литосова. – М.: ГИТИС, 1989. – 208 с.
8. Мусский И.А. 100 великих актеров [Электронный ресурс]: http://text.tr200.biz/knigi_nauchno_obrazovateljnaja/?kniga=161&page=5.
9. Станиславский К. С. Этика: Издание Музея Московского Орденов Ленина и Трудового Красного Знамени Художественного Академического Театра СССР им. М. Горького / К. С. Станиславский. – Москва, 1947. – 35 с.
10. Станіславський К. С. Работа актора над собою: В 2-х частях / К. С. Станіславський. – К.: Мистецтво, 1953. – 671 с.
11. Станиславский К. С. Собрание сочинений, т. I / К. С. Станиславский. – М.: Искусство, 1954. – 516 с.
12. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека: (Этика коммунистического воспитания). Педагогическое наследие / [сост. О. В. Сухомлинская] / В. А. Сухомлинский. – М.: Педагогика, 1990. – 359 с.

УДК 792. 03 (477.84)

Л. С. ВАНЮГА

ПЕРШІ ГАСТРОЛІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

У статті висвітлено початковий період діяльності Тернопільського обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, проаналізовано маршрут перших гастролей театру в Російську Радянську Федеративну Соціалістичну Республіку (РРФСР), звернено увагу на соціокультурні умови в яких, знаходився театр у 1951–1952 рр.

Ключові слова: *Тернопільський обласний український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, репертуар, постановка, гастролі, режисер, актор.*

ПЕРВЫЕ ГАСТРОЛИ ТЕРНОПОЛЬСКОГО ОБЛАСТНОГО УКРАИНСКОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧЕСКОГО ТЕАТРА ИМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКО

В статье раскрыто начальный период деятельности Тернопольского областного украинского музыкально-драматического театра им. Т. Г. Шевченко, проанализировано маршрут первых гастролей театра в Российскую Советскую Федеративную Социалистическую Республику (РСФСР), обращено внимание на социокультурные условия, в которых находился театр в 1951–1952 гг.

Ключевые слова: Тернопольский областной украинский музыкально-драматический театр им. Т. Г. Шевченко, репертуар, постановка, гастролы, режиссер, актер.

THE FIRST TOURS OF THE TERNOPII REGIONAL UKRAINIAN MUSICAL DRAMATIC THEATER NAMED OF T. G. SHEVCHENKO

In the article reflected primary period of activity Ternopil regional ukrainian musical dramatic theater named of T.G.Shevchenko, analysed route of the first tours of theater in Russian Soviet Federal Socialistic Republic (RSFSR), appealed attention on sociocultural terms in which a theater was in 1951–1952.

Key words: Ternopil regional ukrainian musical dramatic theater named of T. G. Shevchenko, repertoire, raising, tours, producer, actor.

В Україні, як і в СРСР загалом, концертно-гастрольна діяльність була однією з нечисленних функціонуючих культурних індустрій. У цей час українське професійне мистецтво перебувало під подвійним (союзним та республіканським) партійним керівництвом. Воно випробовувало на собі досконало розгалужену, методично розроблену систему контролю та насадження ідеологічного диктату, який змушував митців засобами єдиного загальнообов'язкового методу соцреалізму здійснювати пропаганду потрібного системі політичного курсу.

Оскільки всі професійні мистецькі колективи були державними чи комунальними (так само, як і всі концертні зали та інші майданчики для виступів), а всі професійні митці або працювали в одному з таких закладів (театр), або були членами офіційних творчих спілок (спілка театральних діячів), то будь-який гастрольний виступ здійснювався із затвердженням плану роботи організації і на кошти, передбачені плановим бюджетним фінансуванням. Без такого фінансування годі було увявити гастролі радянських театрів, адже з комерційного боку всі вони мали «планово-збитковий» характер через фіксовано низькі ціни на квитки, за нечисленними винятками.

Гастрольну діяльність Тернопільського обласного академічного українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка у свій час вивчали П. Медведик, О. Корнієнко, Ю. Кройтор.

Мета статті – висвітлити малодосліджений період діяльності Тернопільського обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, проаналізувати магістраль перших гастролей театру, звертаючи увагу на соціо-культурні особливості повоєнного періоду.

Станом на 1951 рік театр перебував, за оцінкою рецензента Константинова, в досить проблемному стані, оскільки доводилося працювати в складних умовах. У Тернополі в 1951 році проживало 24–25 тис. жителів, з них активних глядачів 2500–3000. В театрі на той час було 375 комерційних місць, через це нові вистави могли проходити не більше 5–6 разів. Щоб виконати фінансовий план, театру треба було 2–3 рази на місяць ставити нові вистави, що абсолютно неможливо. У зв'язку з цим доводилося показувати старий репертуар. Паралельні вистави проходилися (зокрема в 1951 р.) нерегулярно та випадково, переважно в пунктах,

розташованих за 10–30 км від обласного центру. Виїзди до глибинних районів не проводилися через відсутність справного транспорту.

Художнє оформлення виїзних вистав – декорації та меблі – мали убогий вигляд.

Попередня робота щодо популяризації вистав, організації глядачів не проводилися, тому вистави не давали належного фінансового ефекту [1].

Протягом шести років театр працював переважно у своїй області, гастрольна діяльність обмежувалась тільки ближніми містами (Коломия Івано-Франківської області (30.5–16.6) 1946 р., Хотин (18.7–29.7), Кам'янець-Подільський (31.07–26.08) Хмельницької області 1951 р. [6, с. 247] .

Керівництво театру неодноразово зверталось в Комітет з питань мистецтв УРСР з приводу організації гастролей, проте Укргастрольбюро не вирішувало питання про гастролі театру навіть в суміжних областях (в порядку обміну сценами з Волинським, Дрогобицьким, Рівненським театрами).

У 1952 році свого роду визнанням театру став дозвіл Всесоюзного комітету мистецтв на виїзд театру за межі України, а саме в РСФСР.

Наказом обласного відділу в справах мистецтв від 26 квітня 1952 р. затверджено план-графік гастролей Тернопільського обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка в такому порядку: червень місяць – міста Армавір та Майкоп, липень – Новоросійськ та Єйськ, серпень – Керч.

Затверджений, погоджений з обласними партійними організаціями, гастрольний репертуар 16 вистав: «Правда», «Калиновий гай», «В степах України» О. Корнійчука, «Вогні молодості» Кравченка, «Честь сім'ї» Г. Мухтарова, «Весілля з приданим» М. Д'яконова, «Під золотим орлом» Я. Галана, «Її друзі» В. Розова, «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда, «Одруження» М. Гоголя, «Украдене щастя» І. Франка, «Майська ніч» М. Старицького за М. Гоголем, «Маруся Богуславка» В. Чаговця за М. Старицьким, «Підступність і кохання» Ф. Шіллера, «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського [2, с. 8].

Питання гастролей театрів за межами республіки було під суворим контролем як обласних, так республіканських органів. Тернопільський театр не був винятком. Згідно з розпорядженням Комітету в справах мистецтв Української РСР №-Г-6/96 від 6 червня 1952 року дирекції Тернопільського обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка необхідно було кожної декади телеграфно доповідати обласному відділу в справах мистецтв та Комітету в справах мистецтв при Раді Мистецтв Української РСР про перебіг гастролей за такою формою:

- 1) прибуток – план, фактично;
- 2) загальна кількість вистав, з них радянських.

Після закінчення гастролей театру в кожному місті надсилати до Управління театрів Комітету в справах мистецтв Української РСР звіт за такою формулою:

- 1) назва міста, де відбулися гастролі;
- 2) дати гастролей;
- 3) репертуар, скільки разів йшла кожна п'єса та скільки глядачів її відвідало;
- 4) прибуток – план та фактично;
- 5) видаток – план та фактично;
- 6) загальна кількість вистав – план та фактично [2, с. 11].

Підготовка театру до гастролей проходила в надзвичайно складних умовах, майданчики заплановані для вистав були нерентабельні. Протягом травня на місці гастролей з місцевими організаціями було змінено весь гастрольний план театру, що дало позитивні наслідки.

В гастролях збіглися лише три п'єси репертуару театру з репертуаром місцевих театрів і тих, що гастролювали перед ним: «Під золотим орлом» Я. Галана, «Честь сім'ї» Г. Мухтарова, «Одруження» М. Гоголя. З випуском студією ім. О. Довженка картини «Украдене щастя» за п'єсою І. Франка (постановка драматичного театру ім. І. Франка, режисери Ісаак Шмарук та Гнат Юра) аналогічна вистава з репертуару була знята. Вищеназвані вистави були зняті з репертуару під час гастролей в Новоросійську.

Театр підготувався до перегляду репертуару перед виїздом на гастролі, проте представники Комітету в справах мистецтв України на перегляд вистав не приїхали, тому репертуар переглядався лише місцевими партійними органами. Перед гастролями та на гастролях було проведено капітальний ремонт всього діючого реквізиту без переробки декорацій.

Містами гастролей було визначено Армавір (5.06–28.06), Єйськ (5.07–28.07), Новоросійськ(1.08–31.08).

Розпочав театр гастролі в Армавірі 5 червня виставою «Правда» О. Корнійчука. «Вистава пройшла з великим успіхом. Появу на сцені В. І. Леніна, роль якого виконував артист В. Сохацький, зал зустрів бурхливими оплесками» [5]. Усі вистави театру користувалися великою популярністю, та потрібно зазначити, у відгуках переважають «Правда» О. Корнійчука, «Під золотим орлом» Я. Галана, «Її друзі» В. Розова, «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда, «Маруся Богуславка» В. Чаговця за М. Старицьким. Особливо акцентували увагу на п'єсах О. Корнійчука керівники партійних організацій підприємств.

Одним із завдань, що стояло перед колективом театру, було проведення громадсько-політичної роботи серед працівників, службовців та інтелігенції безпосередньо на фабриках, заводах, цехах, установах, військових частинах тощо. У програмі гастролей передбачалися творчі зустрічі, які складалися зі вступного слова, в якому йшла мова про економічні та культурні досягнення Західних областей України (зокрема Тернопільщини), а також концертних програм, в яких виконувалися українські народні пісні і пісні радянських авторів, художнє слово, уривки з вистав. Такі концерти дуже подобалися глядачам і давали змогу обслужити якнайбільше населення, що, у свою чергу, сприяло виконанню фінансового плану.

Проте серед відгуків є й такі: «Наш колектив залишився задоволений і дякує вам. Але побажання: бажано виступати в своїх національних костюмах, це ще більше додавало б вашому колективу успіху» [4, с. 26]. Це говорить про те, що колектив мало пропагував українську культуру, а притримувався загальної радянської.

Наступним містом гастролей згідно з графіком був Єйськ.

«...Гастролі в Єйську (Краснодарський край) Тернопільського українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка... Глядачі тепло сприймають вистави тернопільців. Крім вистав, актори театру провели масову роботу на заводах, фабриках і підприємствах міста. Театр провів творчі зустрічі на заводах «Молот», механічному, консервному, рибному та ін.» [3, с. 2].

З виступу заступника голови виконкому міської ради депутатів трудящих міста Єйська Зінченка Ф. І. на заключному концерті театру ім. Т. Г. Шевченка 28 липня 1952 р.: «Приїзд в наше місто такого творчого колективу, як Тернопільський український театр ім. Т. Г. Шевченка – одного з визначних театрів України – є подією в культурному житті нашого міста. Тернопільський театр дозволив нам познайомитися з видатними творами театральної культури соціалістичної України. Такі вистави, як «Правда», «Весілля з приданим», «Під золотим орлом», «Її друзі», «В степах України» та інші показали, що театр стоїть на рівні завдань, поставлених театральному мистецтву у відповідності з історичними постановами ЦК ВКП (б) з ідеологічних питань» [4, с. 22].

Глядач активно відвідував спектаклі та відзивався про театр з пошаною, про що свідчать листи акторам театру після гастролей. Ось уривок з листа до акторки театру С. Коваль: «...Після від'їзду Вашого театру якось стало сумно. Я деколи сяду на лавочці біля театру і мені здається, що я знову побачу афіші, де буде написано «Правда», «Маруся Богуславка», «Майська ніч» і т.д. у виконанні Тернопільського театру.

Ваш колектив не тільки добре грав, він завоював любов глядача до себе. Глядачі нашого міста цінилі мистецьку працю Ваших акторів, їй зв'язок з народом. Робітники та службовці з великим задоволенням слухали концерти на підприємствах та в закладах.

Особливої уваги заслуговують артисти вашого театру Сохацький у виконанні тов. Леніна, писаря в «Майській ночі», Антків – Тараса Голоти, секретаря, подружжя Голець, особливо в заключному концерті. Довгополюк, Виноградова, Недошитко з його голосом. Ви,

Сусанно Василівно, у «Весіллі в Малинівці», де ви грали Гапусю, і в «Марусі Богуславці», де грали маму Марусі, та інші також.

Добре було б, якщо б Ваш колектив театру на наступний літній сезон 1953 року знову приїхав у наше невеличке містечко і показав на сцені нашим глядачам свою роботу, свої досягнення в галузі театрального мистецтва. Думаю і впевнена, я висловлюю не тільки свою думку, але і багатьох товаришів... Н. Т. Мурзенко. Єйськ 13. 08. 1952 р.» [4, с. 47].

Останнім містом гастролей був Новоросійськ, де колектив театру, як і в попередніх містах, головну ставку робив на творчі зустрічі з громадськістю.

«...Окрім вистав, на сцені міського літнього театру творчий колектив виступає з шефськими концертами на підприємствах міста. На цементних заводах «Октябрь», «Пролетарій» на Новоросе, вагоноремонтному, бондарному заводах, на заводі «Красный двигатель», в 18-й дистанції колії, на швейній фабриці, будівельному управлінні тресту, Новороспромстрой» [3, с. 2].

Загалом під час гастролей відбулося 40 творчих зустрічей, якими охоплено біля 13 тис чоловік. Вся робота була позитивно оцінена місцевою пресою та багаточисленними подяками та відгуками глядачів. У творчих зустрічах брав участь весь колектив театру. Найактивнішими серед тернопільців були Голець М. А. (34 творчих зустрічі), Буланова В. К., Яроцький І. О., Капатський К. О. (21 творча зустріч).

Підсумовуючи гастрольну роботу Тернопільського обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка за літній період 1952 року в містах Краснодарського краю (Армавірі, Єйську та Новосибірську), слід відзначити, що, незважаючи на всі проблеми, які виникали в процесі підготовки та проведення гастролей, колективу театру вдалося зарекомендувати себе як гідного (з точки зору обласних, республіканських та Всесоюзних органів) представляти українське театральне мистецтво за межами республіки, що й підтвердилося в 1953 р., коли театр знову виїхав на гастролі в РРФСР.

Своєчасно та вміло проведена дирекцією театру організаційна робота в містах гастролей (зокрема директора театру Квітки Г. П.) дали свої позитивні наслідки.

За три місяці гастролей обласного театру ним було дано 125 спектаклів (план 118 спектаклів), з яких 75 п'єс радянської драматургії, що становить 61%. Обслужено 56639 чол. при плані 32385. Фінансові прибутки за планом 278400 крб., фактично – 354166 крб. Таким чином, виконання виробничого плану театром на гастролях становить 106%, а фінансового 127% [3, с. 22].

Місцева преса, газети «Армавірська комуна», «Єйська правда», «Новоросійський робочий», обласна газета «Вільне життя» та республіканська газета «Радянське мистецтво» більше 30-ти разів висвітлювали на своїх сторінках роботу обласного театру на гастролях, що свідчить про неабиякий інтерес громадськості до театрального мистецтва загалом і Тернопільського театру зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Тернопільської області (далі ДАТО). – Ф. Р-872, оп. № 1, Д. 23 Характеристика состояния Тернопольского театра им. Шевченка на 15 мая 1951 г. – 2 ст.
2. ДАТО. – Ф. Р-872, оп. № 1, Д. 30 Приказы областного отдела по делам искусств за 1952 г. – 29 ст.
3. ДАТО. – Ф. Р-872, оп. № 1, Д. 28 Статьи из газет о работе театра. – 5 ст.
4. ДАТО. – Ф. Р-872, оп. № 2, Д. 6 Отзывы зрителей о спектаклях театра за 1952 г. – 50 ст.
5. Творческий вечер украинского драмтеатра. Первый спектакль // Армавирская коммуна. – № 112. – 6 июня 1952 г.
6. Театральна Тернопільщина. Бібліографічний покажчик / [уклад.: П. К. Медведик, В. Я. Миськів, Н. К. Іванко]. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 264 с.